

عادی سازی روابط آنکارا با ایروان، حلقه ای از راهبرد منطقه ای ترکیه

سرویس ترکیه/خبرگزاری آران

علیرضا جباری

خبرگزاری آران / سرویس ترکیه : سرانجام پس از کش وقوسها و اما واگرهای فراوان در عادی سازی مناسبات ترکیه و ارمنستان، وزرای خارجه این دو کشور شب گذشته در زوریخ

سوئیس گرد هم آمدند و با میانجیگری همتای سوئیس خود موافقتنامه ای را امضا کردند که پس از 94 سال تحول بسیار مهمی میان این دو کشور می رود.

" احمد داود اوغلو " و " ادوارد نعلبدیان " وزرای خارجه ترکیه و ارمنستان شنبه شب در شهر زوریخ سوئیس با امضای توافقنامه های عادی سازی روابط که دربرگیرنده گشایش

مرزهای مشترک و برقراری روابط دیپلماتیک می باشد، با حضور وزیران خارجی آمریکا، روسیه، فرانسه، سوئیس و مسوول سیاست خارجی اتحادیه اروپا به امضا رساندند.

این موافقتنامه که پس از تصویب مجالس به تایید روسای جمهوری دو کشور نیز خواهد رسید ، شاید از نادرترین موافقت نامه هایی است که در طول چند دهه گذشته میان ترکیه

و ارمنستان به عنوان دو عضو جامعه بین الملل به امضا رسیده است .

به همین علت امضای این توافقنامه نه تنها سرفصل جدیدی را در مناسبات دو کشور باز خواهد کرد، بلکه همانگونه که

در یادداشت چندی پیش وزارتخانه های ترکیه و ارمنستان و به طور همزمان منتشر شد، موجبات صلح و رفاه مردم منطقه را فراهم خواهد ساخت.

علاوه بر این به نظر می رسد امضای این توافقنامه آرایش جدید بازیگران منطقه ای را نیز به گونه ای رقم خواهد زد که اولاً ، تعاملات دو جانبه را در منطقه افزایش داده و ثانیاً ، در

نهایت و در صورت اراده جمعی کشورهای منطقه ، زمینه را برای ایجاد یک " اتحادیه " و یا " بلوک منطقه ای " فراهم سازد .

به همین منظور و برای درک بیشتر از برد موثر این موافقتنامه که به نظر می رسد به زودی تمامی منطقه را تحت تاثیر خود قرار دهد، سه محور 1- علت تیرگی روابط 2- زمینه های

رفع کدورتها و 3- آینده قابل پیش بینی پس از امضای این موافقتنامه به اختصار مورد بررسی قرار می گیرد .

* ماجرا از کجا شروع شد ؟

موضوع کدورت میان ترکیه و ارمنستان که در طول یک قرن اخیر موجب تلاش های ارامنه برای اثبات حقانیت مورد ادعاهای خود از یک طرف و تلاش ترکان برای مقابله با

تهدیدات و محکومیت های بین المللی که از سوی لابی ارامنه تدارک دیده می شد، از سوی دیگر وضعیت نامناسب و سردی را میان آنکارا و ایروان در طول 94 سال گذشته ایجاد

کرده بود .

موضوع مورد ادعای ارمنستان مربوط به کشتار حدود 300 هزار ارمنی ساکن در اراضی تحت نفوذ ترکان عثمانی و کوچاندن بسیاری دیگر از سرزمین های مادریشان به گونه

ای در میان دو کشور توسعه یافت که تمامی مناسبات و روابط ترکیه و با ارمنستان را حتی پس از فروپاشی امپراتوری عثمانی تحت تاثیر خود قرار داده بود ، به طوری که ارامنه

هرگز سعی نکردند که هلوکاست غم انگیز و مورد ادعای خود را فراموش کنند.

در بخشی از تاریخ مورد ادعای ارامنه آمده است : در سال 1876 سلطان " عبدالحمید دوم " به کمک " مدحت پاشا " که در راس گروه لیبرالها قرار داشت، به مقام سلطنت رسید .

سلطان عبدالحمید ابتدا مدحت پاشا را به قتل رساند و سپس در سال 1878 مجلس ملی را منحل کرد و خود زمام امور را به دست گرفت.

گفته شده که در زمان خلافت یا سلطنت او اوضاع ارامنه رو به وخامت گذاشت به طوری که همواره درگیری هایی میان ارامنه و سربازان حکومتی رخ می داد و به همین علت

روزی نبود که در هر شهر و آبادی ارمنی نشین چند نفری کشته نشوند .

علت و چرایی مخالفت سلطان عبدالحمید با ارامنه به درستی در تاریخ تبیین نشده اما ادعا شده که هیچ ارمنی اعم از زن و مرد و کوچک و بزرگ در مزرعه ، در خیابان ، در منزل و

حتی در کلیسا تامین جانی نداشتند .

در برخی از نوشته ها به این نکته اشاره شده که سلطان حمید گروهی به نام " افواج حمیدیه " را تسلیح کرده و تحت عنوان ژاندارم به استخدام دربار درآورده بود .

آنچه که به طور عمده در تاریخ ذکر شده درگیری های فراوانی است که میان این گروه و ارامنه بارها رخ می داد به طوری که در نهایت گروه های مسلح به گروه های غیر مسلح

فائق آمده و در پاره از موارد منجر به مصادره اموال و اراضی نیز می شده است .

گفته شده که در سال 1894 میلادی این درگیری ها ابعاد وسیعی تری به خود گرفت به سرتاسر آناتولی گسترش یافت .

در برخی از نوشته آمده است که قضیه نخست از آنجا آغاز شد که ارامنه در منطقه کوهستانی ساسون از توابع بیتلیس علیه برخی تعرضات گروه های مسلح بپا خواستند . در این

میان ارتش ترکیه مداخله کرده و عده زیادی کشته می شوند .

قدرتهای اروپایی و در راس آنها انگلستان برای پایان دادن به وقایع پیش آمده مداخله کرده و سلطان عبدالحمید انجام طرحی اصلاحی را به اطلاع دول اروپایی می رساند.

در اسناد مورد ادعای ارامنه آمده است، طی سالهای 1894-1896 که ساکنان ارامنه را در آناتولی (قسمتهای شرقی ترکیه) ترابوزان - ارزنجان - بیتلیس - وان - ماراش - اورفا -

بایوروت - ساسون - دیاربکر - موش - ارضروم - آدانا - آنگورا (آنکارا) به قتل رسیدند که آمار کشته شدگان بالغ بر 300 هزار نفر بوده است .

سرانجام سلطان عبدالحمید در همان سال 1908 توسط انقلابیون ترک که به ترکان جوان معروف بودند با کودتایی روبه رو شد که بعد از آن سلطنت او جنبه تشریفاتی پیدا کرد و

در سال 1909 توسط ترکان جوان از سلطنت خلع شد .

این ماجرا که از سوی ترکیه بارها مورد تردید قرار گرفته است ، هرگز از سوی تاریخدانان مورد قبول دو طرف مورد بررسی کارشناسانه قرار نگرفت ، اما همواره و با دلایل ادعایی ، هر

یک از طرفین سعی در قبولاندن و یا عدم پذیرش آن از سوی دیگری کرده ، اما در طول سالهای متمادی هیچ یک نیز نتوانسته بودند دیگری را در پذیرش موارد مورد ادعای خود

قانع سازند .

* زمینه رفع کدورتها

با نزدیک شدن زمان انتخابات ریاست جمهوری آمریکا و کنار رفتن جمهوری خواهان و در راس آنها " جورج بوش " ، در سال 2007 میلادی زمزمه هایی برای پایان خصومت های

دیرینه ترکیه و ارمنستان نیز به گوش می رسید .

این زمزمه ها با روی کار آمدن " باراک اوباما " به عنوان نخستین رییس جمهور سیاه پوست آمریکا و سردادن شعار تغییر از سوی وی به خصوص در خاورمیانه و منطقه قفقاز،

شکل جدید تری به خود گرفت و علائم تغییر رفتار آنکارا و ایروان به رغم ایراد برخی سخنرانی های تند نسبت به یکدیگر ، آشکار شد .

" باراک اوباما " در نخستین سفر خود به ترکیه پس از انتخابش به ریاست جمهوری آمریکا، در یک کنفرانس مطبوعاتی و در پاسخ به پرسش یک خبرنگار موضوع عادی شدن

مناسبات ترکیه و ارمنستان را به عنوان یک راهبرد اساسی مطرح کرد و گفت که واشنگتن خواهان عادی شدن روابط آنکارا و ایروان به عنوان یک برنامه مشخص و زود هنگام در

منطقه است .

این سخنان اوباما موجب شد تا آنکارا به رغم اما و اگرهای فراوان دیپلماسی جدیدی را در رابطه با آغاز روند عادی سازی مناسبات سرد و غیر فعال میان ترکیه و ارمنستان شروع

کند.

هر چند که سفر " عبدالله گل " به ایروان برای تماشای مسابقه میان تیم های ملی فوتبال ترکیه و ارمنستان نیز پایه گذار دیپلماسی به نام " دیپلماسی فوتبال " گشت اما نباید نقش

" احمد داود اوغلو " وزیر امور خارجه امروز و مشاور ارشد نخست وزیر دیروز ترکیه را به عنوان تئوریسین برجسته ترکیه در این روند نادیده گرفت .

به هر حال روند آغاز شده به گونه ای طراحی شد که ایروان را به رغم مخالفت های فراوان برخی محافل تند رو و ارامنه خارج موسوم به " دیاسپورا " ناچار به پذیرش روند عادی سازی روابط با آنکارا کرد ، به طوری که این موضوع به صراحت در بیانیه " سرژ سرکیسیان " که به تازگی در پاسخ به دعوت " عبدالله گل " از وی برای تماشای مسابقه مقدماتی 2010 جام جهانی آفریقای جنوبی فوتبال میان دو تیم ملی ترکیه و ارمنستان عنوان کرد، به وضوح مشهود بود .

مسابقه بین تیمهای ملی فوتبال ترکیه و ارمنستان در چارچوب مسابقات انتخابی جام جهانی 2010 آفریقای جنوبی ، چهاردهم اکتبر در شهر " بورسای " ترکیه برگزار خواهد شد. در همین راستا چندی پیش دعوت نامه رسمی گل از سرکیسیان توسط سفارت ترکیه در گرجستان به ریاست جمهوری ارمنستان ابلاغ شده است.

" سرژ سرکیسیان " در آستانه امضای توافق برجسته بین دو کشور ترکیه و ارمنستان به منظور عادی سازی روابط، در بیانیه ای خاطر نشان کرد: هیچ راه دیگری جز برقراری روابط با ترکیه بدون پیش شرط وجود ندارد.

وی افزود: ارمنستان این پروتکل ها (در زمینه قرارداد آشتی) را با هدف ایجاد مبنایی برای عادی سازی روابط بین دو کشور امضا می کند و چنانچه ترکیه به کلیه اقدامات در قالب یک مهلت زمانی معقول عمل نکند، در آن صورت ایروان بدون تعلل گام هایی را با توجه به حقوق بین المللی اش بر می دارد.

سرکیسیان تاکید کرد که امضای این توافق به معنای عقب نشینی از تلاش های ایروان برای به رسمیت شناخته شدن کشتار ارامنه به دست ترک های عثمانی در جنگ جهانی اول به عنوان نسل کشی ، نیست.

علاوه بر این نباید موضوع مخالفت های صریح و آشکار جمهوری آذربایجان را به علت مسایل مورد مناقشه قره باغ با ارمنستان فراموش کرد ، چرا که باکو که همواره آنکارا را به عنوان متحد اصلی خود در رویارویی با ایروان در مناقشات قره باغ می داند از نزدیکی ترکیه و ارمنستان ابراز نارضایتی کرده و رضایت خود را تنها به حل این مناقشات مشروط دانسته است .

3- آینده روابط

به هر روی همانگونه که گفته شد امضای موافقتنامه میان ارمنستان و ترکیه به عنوان نشانه ای از راهبرد منطقه ای و مسوولیت جدیدی که بر دوش آنکارا در این منطقه گذاشته شده است، ارزیابی می شود.

این مسوولیت به همراه چرخش دولت آنکارا برای همگرایی با همسایگان و نگاه عمیق تر به شرق ، به اذعان ترکیه موجب ارتقای سطح رفاه و مناسبات کشورها و مردم منطقه خواهد شد .

این رویکرد ترکیه که با آغاز برخی اصلاحات و یا به عبارتی دیگر " مهندسی دیپلماسی و طراحی سیاست نوین خارجی در منطقه " راهبرد ترکیه را در خاورمیانه ، قفقاز ، جنوب و جنوب غرب آسیا گام به گام مشخص تر می سازد .

تلاش برای برطرف کردن مشکلات موجود با اکراد این کشور، تلاش برای حذف " پ.ک.ک " ، تلاش برای مناقشات قبرس و حل مسایل مربوط به این جزیره ، تلاش برای برقراری مناسبات عادی با ارمنستان که توافقنامه آن از سوی دو کشور به امضا رسید، تلاش برای گسترش مناسبات با جمهوری اسلامی ایران ، تلاش برای رفع مشکلات موجود در منطقه قفقاز و تلاش برای رفع مسایل خاورمیانه از جمله میانجی گری در مذاکرات غیر مستقیم سوریه و رژیم صهیونیستی ، ایفای نقش فعالی در سرزمین های اشغالی به خصوص گردهم آوردن رهبران گروههای جهادی ، ارایه پیشنهادات برای تشکیل دولت ائتلافی در لبنان و موارد دیگر از جمله مسایلی است که نباید آنها را خارج از راهبرد جدید این کشور در منطقه دید.

اما به موازات این تلاش ها، مشکلاتی نیز از سوی ترکیه با برخی کشورهای خاوردور از جمله با چین بر سر درگیری های ترکهای اویغور و دولت مرکزی این کشور ایجاد شده است که هنوز فرجام و دورنمای آن به وضوح مشخص نشده است .

این موضوع نشان می دهد که کانون برخی تنش های منطقه بدون این که ماهیت خود را از دست بدهد در حال انتقال به برخی نقاط دیگر در جهان است که باید به انتظار نشست و ضمن پیگیری راهبرد کشورهای بزرگ در منطقه تمامی تحولات و وقایع را از نزدیک دنبال کرد .

بر این اساس است به نظر می رسد به زودی باید به انتظار آرایش جدید بازیگران مهم و اثر گذار در منطقه ایی که " منطقه حیاتی جهان " نامیده شده، بود که به سرعت در حال شکل گرفتن است .

پایان پیام.